

Duurzame transitie in een stroomversnelling brengen

Nieuwe economische spelregels harder nodig dan ooit

Door: Heidi Leenaarts

Dit artikel is een oproep tot het laten ontstaan van een parallelle economie. Een nieuwe economie die mensen en bedrijven met hart voor duurzaamheid met elkaar verbindt. Een economie waar geld slechts een middel is, geen doel op zich. *Cooperative finance* kan deze parallelle economie van de benodigde financiële middelen voorzien, waardoor deze extra sterk en veerkrachtig wordt. Bestaande praktijkvoorbeelden bieden voldoende houvast om nu de stap naar veel meer schaalgroottes te zetten.

Het doel is de duurzame transitie in een stroomversnelling brengen. De tijd is er rijp voor nu de barsten en scheuren in onze bestaande economie steeds meer ruimte vrij laten voor vernieuwing.

Werkloosheid als kans

Ineens gaat het hard. BAM, KLM, Tata Steel, Shell, Jaarbeurs, overall worden ontslagen aangekondigd. En ongetwijfeld zal dit rijtje groeien. Binnen de huidige denkkaders van de economie is dat problematisch: mensen komen zonder werk te zitten, de kosten van uitkeringen lopen op, talenten worden verspild, etc. Om nog maar niet te spreken over oplopende armoede, stress, maatschappelijke ontwrichting, criminaliteit, etc.

Hoe komt werkloosheid tot stand? Kort gezegd komt het doordat bedrijven te weinig geld binnen krijgen en zich daardoor genoodzaakt zien in de kosten te snijden. Dit leidt tot een domino-effect. Immers, mensen zonder werk zullen zelf ook voorzichtiger worden met hun uitgaven, waardoor nog meer bedrijven hun omzet zien teruglopen, enzovoort. Is dit een onvermijdelijke situatie waar we ons bij neer te leggen hebben? Of kan het ook anders? Wat valt er te leren van bestaande praktijkcasussen?

Nieuwe economische spelregels

Laten we de situatie eens vanuit andere economische spelregels bekijken. Dat is wat we hierna gaan doen. Daarbij introduceren we de term circulair geld. Circulair geld is geld dat zo is opgezet en ingericht dat het dienend is aan een maatschappelijk belangrijk doel en voortdurend daar blijft circuleren waar het dát doel ondersteunt. Dat maatschappelijke doel kan bijvoorbeeld zijn het ondersteunen van een lokale economie en/of het aanjagen van de duurzame transitie. Circulair geld wordt veelal in coöperatief verband opgezet, ook wel *cooperative finance* genoemd. Dit artikel legt het op praktische wijze uit.

Zoals we weten, speelt in onze economie geld vaak een dominante, zelfs bepalende, rol. Zonder geld kun je niets. Zo lijkt het. In feite is dat tegennatuurlijk, aangezien geld een ruilmiddel zou moeten zijn. Het zou ondergeschikt moeten zijn. Dit artikel gaat uit van het

(op zich voor de hand liggende) paradigma dat geld niets meer is dan een middel: iets waar je pas over na gaat denken nádat je helder hebt gekregen wat het doel is. We zullen hierna óók zien waardoor dat in onze huidige economie vaak anders is.

De overvloed aan menselijk kapitaal waardevol inzetten

Om te beginnen kijken we wat de werkelijke betekenis is van hoge werkloosheid in een economie. Het betekent dat er veel mensen zijn die zouden willen werken, maar dat op dat moment niet doen. Vanuit de economie als geheel bezien is dat een situatie van overvloed: een overvloed aan beschikbaar menselijk kapitaal. Bovendien menselijk kapitaal van hoge kwaliteit, met veel kennis, talenten en expertise op allerlei vlakken. Het is vrijgekomen capaciteit. De logische vraag is dan wat we met die overvloed willen doen. Gezien de grote opgaven waar we als mensheid voor staan op het gebied van klimaat, grondstoffen, biodiversiteit, voedseltransitie etc. zou het volstrekt logisch zijn om de overvloed aan menselijk kapitaal in te zetten voor die thema's.

Anders gezegd: er zijn volop mensen beschikbaar en er is volop werk te doen. Werk dat ons als mensheid vooruit gaat helpen naar een duurzame toekomst. Concreter uitgedrukt is er een grote behoefte aan projecten/bedrijven/organisaties/initiatieven die restmateriaal uit productieketens verzamelen, selecteren, verwerken en er weer nieuwe grondstoffen en producten van maken. Bedrijven dus die de circulaire economie aanjagen. En uiteraard is er behoefte aan bedrijven die zorgen voor volhoudbare energieopwekking, natuurinclusieve voedselvoorziening, verduurzaming van woningen en panden, duurzame mobiliteit, kwalitatief goede zorg en een waardevolle plek in de samenleving voor iedereen etc. Het is hoog tijd dat dit op grote schaal vorm gaat krijgen. Denkend vanuit termen van doel en middel, hebben we hiermee dus het doel helder. Het doel is het leefbaar houden (en nog mooier maken) van de wereld waarin we leven, zodat voor mensen en al het leven een waardevol bestaan mogelijk is en blijft.

Het gangbare economische paradigma voorbij

Nu we het doel helder hebben, komen we aan bij het middel. Het middel dient de genoemde overvloed te koppelen aan het doel. Ofwel de verbinding te realiseren tussen enerzijds mensen die beschikbaar zijn voor werk (en daar uiteraard een boterham mee willen verdienen) en anderzijds het duurzame werk dat er te doen is. Vanuit het gangbare economische paradigma ontstaan er obstakels op het moment dat je deze twee bij elkaar wilt brengen. Dan rijst de vraag: waar komt het geld vandaan om deze projecten en bedrijven te financieren? Als er te weinig investeerders en geldschietters zijn die er wat in zien, dan komen deze bedrijven niet van de grond. Op het moment dat die gedachte haar intrede doet, is er via de achterdeur een tweede doel bij gekomen. Namelijk het doel dat investeerders, geldschietters en banken in de regel meebrengen, te weten winst maken op

het ingebrachte kapitaal. Dan is geld ineens niet meer alleen een middel, maar ook een doel op zich geworden. Het doel om geld te verdienen met geld. En dat doel matcht meestal niet met circulaire en duurzame initiatieven. Want daarbij is het beoogde rendement in de eerste plaats maatschappelijk rendement en bovendien - voor zover er wel sprake is van financieel rendement - is dit vaak pas op de lange termijn aan de orde en spelen soms forse financiële risico's mee. Vanuit het oogpunt van de investeerder of bank is het dan een 'onverstandige' investering.

Maatschappelijk en humaan gezien is het echter een buitengewoon verstandige investering om op volle kracht in te zetten op de transitie naar een duurzame economie. Te meer gezien de talenten die anders op de bank zouden zitten. Hoe kunnen we vanuit een ander paradigma kijken, zodat deze verstandige investeringen doorgang kunnen vinden?

Circulair geld kan hier als middel een belangrijke rol vervullen. Om uit te leggen wat circulair geld inhoudt, helpt het als we eerst iets meer begrijpen over het 'gewone' geld. Hoe ontstaat het? Hoe circuleert het? Wie gaat erover? Bij de meeste wereldmunten (euro, dollar etc.) zijn het de commerciële banken die initieel de beslissingen nemen voor welke doelen (dat wil zeggen: bedrijven, projecten etc.) er geld wordt gecreëerd. Bedrijven benaderen de bank voor een lening en de bank beslist of het krediet wordt toegekend. Op het moment dat er krediet wordt verstrekt, wordt er nieuw geld gecreëerd¹. De bank hanteert bij de kredietbeoordelingen voornamelijk (hoewel niet uitsluitend) financiële criteria. De bank heeft immers financieel rendement voor haar aandeelhouders tot doel. Doordat banken de belangrijkste schakel zijn om de reële economie van (nieuw) geld te voorzien, zijn we als samenleving zeer afhankelijk van financieel rendement als doel op zich.

Het is tijd voor systeemverandering. Maar dan écht!

Dat is niet persé slecht. Deze manier van organiseren van geld, economie en samenleving - vaak aangeduid met kapitalisme - heeft ons veel gebracht. Maar het is de hoogste tijd ons af te vragen of dit nog steeds is wat we nodig hebben. De wereld staat er nu anders voor dan zo'n 200 jaar geleden. Het is duidelijk dat we als samenleving een ingrijpende koerswijziging nodig hebben. De manier hoe we geld organiseren, zal zeker mee moeten veranderen. Alleen een nieuw economisch paradigma én bijbehorende praktijk zal de duurzame transitie in een stroomversnelling brengen. Als onderdeel daarvan dient geld, in ieder geval het geld dat nodig is om de duurzame transitie te financieren, losgekoppeld te worden van het streven naar financieel rendement.

Maatschappelijk investeren loskoppelen van financieel rendement

Circulair geld kan daar een belangrijke rol in vervullen. Geld kan namelijk ook gecreëerd worden vanuit coöperatief verband. Wat iets heel anders is dan vanuit een commerciële insteek. Wanneer geld in coöperatief verband gecreëerd wordt, valt de noodzaak weg om met de kredietverstrekking winst voor de aandeelhouders te realiseren. Sterker nog: er zijn dan geen aandeelhouders. Er zijn alleen coöperatieleden (bijvoorbeeld ondernemingen) en voor hen is het uitstekend dat er (ook statutair vastgelegd) geen geld verdiend zal worden met de geldcreatie (= kredietverstrekking). Juist geld als een zuiver ruilmiddel bedient de coöperatieleden optimaal. De coöperatieleden hebben geen belang bij geld verdienen met

¹ Zie uitleg op website ING:

https://www.ing.nl/media/ing_ebz_geldscheppingsparadox_tcm162-92912.pdf

geld, maar juist bij toegankelijke en betaalbare financiering voor hun bedrijf en voor het onderling zakendoen. Dat leidt tot een grote verandering in de manier waarop kredietaanvragen beoordeeld worden. Maatschappelijke en duurzame waardecreatie wordt het primaire criterium. De financiële gezondheid van een project of bedrijf zal nog steeds een factor zijn die meeweegt, maar financieel rendement voor de geldverstrekker speelt geen rol meer.

Leren van de praktijk

Dit is geen theorie, maar praktijk. In de wereld zijn er al uiteenlopende voorbeelden van coöperatief gecreëerd circulair geld, zoals de WIR in Zwitserland en de Sardex op Sardinië. In Nederland is er Circulair Geld Nederland, met o.a. het landelijke netwerk United Economy, met inmiddels gezamenlijk enkele honderden deelnemende bedrijven. Wat opvalt is dat deze bedrijven op uiteenlopende gebieden elkaar weten te vinden en elkaar helpen. Het is dus veel meer dan alleen een handelsnetwerk met circulair geld. Maar het circulaire geld speelt wel een belangrijke verbindende en richtinggevende rol. Het is geld dat door de coöperatieleden gezamenlijk in het leven geroepen is, zonder winstoogmerk en zonder rente. Met in Nederland in 2019 een gezamenlijke omzet van ruim 1 miljoen in circulair betaalmiddel.

Nu onze economie in zeer turbulent vaarwater komt, kunnen we het momentum benutten voor de duurzame transitie. Krachtig ondersteund door toepassing van *cooperative finance* op grote schaal. Daarbij voortbouwend op de ervaring, expertise en inspiratie van de huidige deelnemers aan United Economy en Circulair Geld Nederland. We doen met dit artikel een oproep voor een grootschalige 'vrije experimenteerruimte'. Waar tienduizenden mensen en bedrijven vanuit een nieuw economisch paradigma, gericht op echte waardecreatie, met elkaar verbonden zijn. En waar geld als een zuiver ruilmiddel fungeert gericht op de samenwerking tussen deze mensen, bedrijven en initiatieven. Laat als het ware een 'parallele economie' ontstaan, open voor iedereen die wil en die erbij past. En waar het onderlinge geld zo is opgezet dat het blijft circuleren binnen die parallele economie en niet meer terecht kan komen waar het duurzaamheid ondermijnt.

In deze parallele economie wordt de vrijgekomen capaciteit van menselijk kapitaal gekoppeld aan (bestaande en nieuwe) bedrijven, initiatieven en projecten die de duurzame en sociale transitie aanjagen. Op zo'n manier dat er voor iedereen 'een boterham' te verdienen valt.

Intrinsieke motivatie als voedingsbodem

De beoogde parallele economie richt zich op de groeiende groep mensen en bedrijven die zich intrinsiek inzetten voor verduurzaming en innovatie. Die intrinsieke motivatie is belangrijk, want verduurzaming vraagt om een lange adem, commitment, creatief denken, samenwerken en eensgezindheid in het beoogde doel. Wanneer deze parallele economie uit gelijkgestemden bestaat, zal de voedingsbodem zeer vruchtbaar blijken.

De verbinding tussen de huidige economie en de nieuwe parallele economie zal er op vele manieren zijn. Dat zal hieronder duidelijk worden, als we concreet ingaan op het functioneren ervan.

In deze nieuwe parallelle, op duurzaamheid gerichte, economie geldt het volgende:

- Mensen, bedrijven, organisaties en initiatieven verbinden zich in deze duurzame economie. Doordat ze zich concreet en zichtbaar verbinden, wordt de duurzame economie sterker, bekender en impactvoller. Ook neemt de aantrekkingskracht die er vanuit gaat steeds verder toe.
- Bestaande én nieuw op te richten bedrijven kunnen meedoen. Zij leren elkaar (beter) kennen, richten hun gezamenlijke inspanningen op de duurzame transitie, helpen elkaar met kennisdeling, inspiratie, samenwerking etc.
- De deelnemers handelen binnen deze parallelle economie onderling met circulair geld². Dat wil zeggen: euro's die alleen binnen deze parallelle economie besteedbaar zijn. En dus steeds opnieuw duurzaamheid vooruit helpen. Anders gezegd: de circulaire euro's kunnen niet uitgegeven worden aan bijvoorbeeld fossiele brandstoffen of andere zaken die duurzaamheid ondermijnen. Dat is een enorme winst voor verduurzaming, omdat in de gewone euro-economie het overgrote deel van het geld – via koopkracht en via investeringen - massaal naar niet duurzame bestedingen stroomt³.
- Mensen die voor deze bedrijven werken of gaan werken, worden geheel of gedeeltelijk betaald in circulair geld. Dat circulaire geld is besteedbaar bij bijvoorbeeld winkels en restaurants die de voedseltransitie vooruit helpen, leveranciers van duurzaam opgewekte energie, duurzame mobiliteit, circulair ontworpen producten etc.
- Het circulaire geld is digitaal geld. Elk bedrijf en persoon die meedoet, heeft een eigen betaalrekening op het circulair geld-betalplatform². Door het gebruik van dit betaalplatform wordt vanzelfsprekend voorkomen dat het circulaire geld bijvoorbeeld aan fossiele brandstoffen uitgegeven kan worden. Want leveranciers daarvan zitten niet op het betaalplatform.
- Elk bedrijf en persoon die meedoet zal daarnaast evengoed een gewone euro-rekening aanhouden, omdat het (zeker in het begin) nog niet mogelijk is alle aankopen volledig in circulair geld te doen. Dat past bij de transitiefase waar onze samenleving in zit. Dat maakt het tevens mogelijk dat bedrijven die duurzame producten leveren, deze producten uiteraard ook blijven leveren aan afnemers die nog niet meedoen in deze parallelle economie. Concreet: een duurzame energieleverancier die meedoet in de parallelle economie zal ook duurzame stroom blijven leveren aan bedrijven die in euro's betalen omdat zij nog niet 'in de parallelle economie zitten'.
- Het is altijd mogelijk (maar niet verplicht) euro's om te zetten naar circulaire euro's.
- In coöperatieverband zal een commissie ingericht worden die zich bezighoudt met de toelating van deelnemers tot de parallelle economie. De wijze van toelating dient te passen bij de nieuwe economie: een mix van kwantitatieve én kwalitatieve criteria. De criteria houden er rekening mee dat we met z'n allen in een transitiefase zitten. Dat wil zeggen dat deelnemers niet 100% duurzaam hoeven te zijn (want niemand

² Dit kan via het bestaande betaalplatform van Circulair Geld Nederland.

³ Een wens is om hier onderzoek naar te laten doen, zodat we hier percentages kunnen noemen.

kan dat nog waarmaken), maar wel dat producten met een grote negatieve voetafdruk geweerd worden.

- De deelnemers (mensen én bedrijven) hebben veel interactie met elkaar en stimuleren elkaar in het steeds verder verduurzamen. Dat is vorm te geven middels intervisie, inspiratie, kennisdeling, transparantie, het organiseren van kritische vragenstellers, een open cultuur, voorbeeldgedrag, etc.
- De parallelle economie wordt gevoed met circulair geld dat op coöperatieve wijze wordt gecreëerd. Kredieten worden verstrekt zonder dat financieel rendement op deze kredieten beoogd wordt. Wel is uiteraard de financiële gezondheid van het krediet ontvangende bedrijf van belang. Bij het verstrekken van kredieten dient een risicoafdekking betaald te worden. Dat gaat erom het risico op faillissement af te dekken. Deze risicoafdekking kan door het betreffende bedrijf zelf betaald worden, maar kan ook van een andere bron komen (vanuit de keten, van de overheid of middels crowdfunding).
- Door gebruik te maken van de genoemde manier van *cooperative finance* kan deze parallelle economie tegen lage kosten van de benodigde financiering voorzien worden. Er hoeft voor de kredieten geen financiering in euro's aangetrokken te worden, omdat de kredieten in coöperatieverband middels circulair geld verstrekt worden. Bovendien blijft het geld voortdurend circuleren binnen de parallelle economie. Het geld komt niet (op termijn) terecht bij niet duurzame zaken en zal bij elke transactie opnieuw de duurzame economie helpen groeien.

Wat nodig?

Een krachtige coalitie vormen met duurzame bedrijvennetwerken en duurzame initiatieven (denk aan: MVO Nederland, Natuur & Milieu, Stichting Ons Geld, Bionext, Sustainable Finance Lab, Cirkelstad, lokale duurzame bedrijvennetwerken, etc).

De coalitie zorgt samen voor planvorming, het inkleuren van de nieuwe economische spelregels, het uitdragen van de parallelle economie, het creëren van het podium op allerlei plekken etc.

United Economy wil en kan een voortrekkersrol vervullen in het laten ontstaan van deze parallelle economie. In feite is United Economy deze parallelle economie in het klein. De huidige UE-deelnemers brengen hun ervaring, inspiratie en daadkracht in om op de bovenbeschreven manier de transitie te versnellen. www.unitedeconomy.nl.

De parallelle economie wordt een succes wanneer er bij de start gelijk veel deelnemende mensen en bedrijven actief mee gaan doen. Daartoe helpt het om te werken met een digitale 'interesseknop'. We gaan van start als er voldoende aanmeldingen voor een vliegende start.

De parallelle economie biedt ook voor (lokale) overheden interessante kansen om mee te doen.

Wil je nu al meedoen om dit te realiseren?

Wil je het laten ontstaan van deze parallelle economie ondersteunen? Dat kan. Je kunt je nu al aanmelden om te helpen de boodschap uit te dragen. Hieronder de contactgegevens.

Contact:

Heidi Leenaarts

Initiatiefnemer en bestuurslid United Economy, bestuurslid Circulair Geld Nederland

www.unitedeconomy.nl

heidi@unitedeconomy.nl